

СВОБОДА

FOUNDED 1993
Svoboda (ISSN 0274-6964) is published daily except Sundays
Mondays and holidays by the Ukrainian National Association
Inc. at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302
Svoboda (201) 434-0237 UNA (201) 451-2700

Бюро УНС у Вашингтоні (202) 347-UNAW (202) 347-8631 (факс)
Subscriptions: 1 year — \$40.00 6 months — \$22.00 3 months — \$12.00
UNA members: 1 year — \$15.00 Change of address — \$1.00 Make
check or money order payable to "Svoboda"

Second Class Postage paid at Jersey City, N.J.

Дорога ціна за свободу в Румунії

Не треба було мати пророчий дар, а тільки трохи здорового розуму, щоб знати, що коли у Польщі, на Мадярщині, у Східній Німеччині і в Болгарії провалився сталінський марксизм, то він не зможе берегти в Румунії. У політиці обов'язує теорія „доміно-реакції“, інші воліють називати „ланцюгова реакція“, — коли впаде одна кістка доміна або зірветься одна ланка у ланцюзі, то падають всі кістки і безсильними стають всі ланки. До історії перейшов вислів французького дипломата Наполеонської доби Талерана: „Це щось гірше, як злочин, бо глупота“. Іхати танками в гущу безборонних демонстрантів і стріляти до них із скорострілів — це був страшний злочин, але це й була безмірна глупота. Румунський диктатор Ніколае Чаушеску зберігав приязні зв'язки з суходільним Китаєм і саме вернувся був з відвідин у столиці Ірану, коли у себе дома напорівся на ворожі демонстрації. Демонстрантами не були революціонери, тільки звичайні громадяни, старі і молоді, чоловіки і жінки, які знали, що в усіх інших сателітних країнах повіяло свободнішим вітром — і хотіли цього самого для себе. Ніколае Чаушеску, захотівши силою втриматися при диктаторській владі і наказуючи стріляти до безборонних земляків — доказав свою інтелектуальну мізерію. А що у світі панує неписаний закон, що винуваті кривавого злочину мусять — швидше чи пізніше — дістати заслужену кару, то й Чаушеску і його дружина підписали самі собі смерть.

Чаушеску і його жорстоку дружину розстріляли. Покарали диктатора за вбивство кількох тисяч мирних демонстрантів, бо в Румунії нема ліберальної породи судівництва як в Америці, що допускає угоду поміж прокуратором та адвокатом-оборонцем та толерує „оборотові двері“, що ними злочинці входять до суду і виходять. Загин комунізму в Румунії розпочався шляхом мирної революції, а з вини новітнього сатрапа перейшов кривавий етап. У Вірменії і Грузії силою розганяли демонстрантів, але після цього — бодай на показ — повели були слідство проти винуватців стрілянини. У Польщі, Мадярщині, Східній Німеччині, Чехо-Словаччині і в Болгарії мирною революцією зліквідовано місцевий сталінізм. В одній Румунії вишло інакше. Коли писані ці рядки — вже третій день ідуть там бої між льолярними супроти Чаушеску важко узброєними частинами поліції і частинами державної безпеки, яка перейшла на сторону демонстрантів. До жертв масаки, яку переведено ще перед утечею тирана долучилися жертви громадянської війни.

Китайський диктатор Денг виправдував масакру, переведену на центральній площі Пекіну, аргументом, що краще мати кілька тисяч жертв цієї масаки, як сотні тисяч, які полагали б у громадянській війні. Але помиляється Денг і помиляються його однодумці, китайські сталіністи, якщо вони вірять, що марксизм в його сталінській формі закріпився вже на віки у суходільному Китаї. Могутня збройна сила в руках тамошнього режиму, простір Китаю рівний території цілої Європи і півтори більйона населення — все це облегує існування режиму терору. Але як довго він втримається? Уряд Буша сподівається тамошніх поступових поступок людським і громадянським правам. Можливо, що так станеться, але не виключено, що прийде там до створення революційного підпілля і такі настане там ця громадянська війна, яку хотіли виминути китайські звелічники методи залізного п'ястка.

Нема автоматизму подій — люди творять діла. Лідер поза пересічну міру може звернути хід подій у передбаченому напрямку. Коли людина мудра — хід подій творчий, позитивний, — коли лідером стає психопат — наслідки такі криваві, як було за Нерона, Джингіс-хана, Атилли, Гітлера чи Сталіна. За нашого життя, на наших очах, прийшли були до влади Норіаге у Панамі й Чаушеску у Румунії. В минулому тижні обидва провалилися. Жаль, що кінець їхнього панування був сполучений із кривавими жертвами. Тому про події в Румунії не можна казати, як про мирну революцію, це вже була кривава революція, коли за свободу треба було заплатити життям жертв тиранії. Це стосується і Румунії і Панамі. Але пролита кров боротьби за свободу є завжди сильніша за всі цементи — вона спаює здобуту свободу. Усі сателітні країни вже позбулися сталінського марксизму. Прийшла вже черга на Союзі Союзів і не треба пророцького таланту, щоб знати, що швидше чи пізніше і там, на просторах Євразії, загине комунізм. Це й буде новий історичний шанс для України. Коби тільки нарід український в усіх його пошарках пізнав, хто він, і щоб новий ентузіазм був тривкіший за солом'яний ентузіазм з 1917-20 років, який виявився „неутральністю“ здорових мільйонів та завалив молоду державу. Українська діаспора обов'язана допомогти землякам — щоб стали гордими на своє минуле і знали, як будувати свою волю.

(ПСУ) Сьогоднішню політичну ситуацію в Україні все більше починають визначати „маси“. Ще рік-півтора тому у політичній боротьбі з одного боку виступав партійно-державний блок, з іншого невеликі групи вчорашніх дисидентів, які гуртували навколо себе однодумців. За останні вісім-десять місяців у цю боротьбу включилися сотні тисяч людей. Оформився і активно діє Народний Рух України за Перебудову (НРУП), десятки інших політичних груп, відновлені УАПЦ та УКЦ, всю країну сколихнули страйки гірників... Маса людей, що відродилися до політичного життя, звеличатимуть завтрашній день України — чи то у ході справжніх демократичних виборів, чи то тиском на режим стотисячних демонстрацій, чи все-народиним спротивом спробам „закрутити гайки“, повернути вчорашній день.

Під цим оглядом великого значення набуває робітничий рух, що несподівано для всіх заявив про себе влітку і сьогодні намагається виступити у чітких організаційних формах. Майже в усіх промислових центрах вже є або створюються постійні діючі, із збільшенням від основної роботи керівництвом, страйковий комітет, на багатьох великих підприємствах формуються незалежні профспілки, а Регіональна спілка страйков та Спілка робітників, що охоплюють всю Південно-Східню Україну, нагадують зародкові форми робітничої партії.

Олесь Даницький

РОБІТНИЧЕ ПИТАННЯ

За що ж і у більшості з ним виступають ці перші незалежні структури 15-мільйонного робітництва України? Час їх створення (літо 1989 р.) вже є частковою відповіддю на це питання. Не 1987-88 роки, коли постає демократичний рух (УГС, УНДЛ, „зелені“, студентські та культурницькі групи), а друга половина 1989, коли особливо загострилася економічна криза, почалася хвиля перманентного дефіциту споживчих товарів. Виступи робітників були спричинені економічними факторами. Власне, про це відкрито заявляли їх лідери. „Ми не порушуємо питань політики — для нас важлива соціальна-економічна сфера“ (В. Степаненко, член обласного страйкового, Ворошиловград, „Круглий стіл“ „Літературної Росії“ з проблем робітничого руху). „Більшість робітників боїться політики, втікає від неї“ (В. Клебаков, голова всеукраїнського об'єднання центральних комітетів вільних профспілок; із інтерв'ю представників прес-служби УГС). „До нашої резолюції (листопадавимоги шахтарів Донбасу-У.Д.) входять 14 пунктів, п'ять з яких мають політичний характер. Однак найважливішими є інші пункти, а саме: нові оптові ціни на вугілля, розслідування системи хабарництва на шахтах, пенсії та відпустки для шахтарів. А наші політичні

вимоги мають загально-демократичний характер, наприклад, розділ посади генерального секретаря ЦК КПСС і голови ВР СССР... Наші політичні вимоги зформульовано на підтримку страйків Воркути... А для нас визначальними є ті вимоги, про які я говорив на початку“ (Ю. Болдирев, член Ради Регіональної спілки страйкомів Донбасу; із інтерв'ю радіостанції „Свобода“).

На жаль, українським демократам не вдалося заручитися робітничим рухом у свій актив. Нічого не дали спроби В. Яворівського, представників УГС, УНДЛ навізати контакти з страйковими Донбасу улітку. Ситуація не змінилася і сьогодні. „Робітники в більшості негативно ставляться до НРУ та національних рухів взагалі. Не маючи належного рівня розуміння сучасних проблем, вони орієнтуються на виступи у пресі і дуже погано розбіраються у загальній ситуації в Україні“ (В. Клебаков). „Не буду критися, прийдуть до нас неформали із Прибалтики, представники Руху. Але ми не вступаємо з ними у контакт“ (В. Степаненко). Немає контактів не тільки з НРУ, вони дуже слабкі і з страйковими Західної України, де робітники виступають у загальнонаціонально-демократичному русі. Та й не дивно. Адже, скажімо, на тій же ж

Донецьчині, де половина населення — українці, українською мовою навчається 3 відс. дітей, а на 5,5 млн. населення області виходить одна українська газета накладом 37,000 примірників.

Не вдалося опанувати робітничий рух і владі. В умовах хронічного дефіциту та загального погіршення умов життя робітників вороже ставляться до партійно-державного апарату, вбачаючи в ньому винуватця своїх нестатків. До того ж страйки, що розхитують і без того розвалювану економіку, становлять серйозну загрозу для політичної верхівки країни. Запаскоєння влади, яка боїться незалежного робітничого руху і всіляко перешкоджає його організації, перешкоджає організації „Спілка страйкомів жадає влади?“ у „Робітничій газеті“.

Таку відірваність від національно-демократичного табору, поєднану водночас з опозицією до режиму, намагається використати консервативний блок оборонців „соціалізму та єдиної і невіддільної держави“.

Консерватори вдало грають на настроях у робітничому середовищі. Висуваються гасла соціальної справедливості, зрівняльності, боротьби з корупцією, бюрократією, а разом з цим — і з кооператорами та тими, що виступають за приватну власність. Постає пролетарський консервативний популізм, який, з поглибленням економічних трудно-

(Закінчення на ст. 6-й)

КУТОК БРАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Братське Різдво

Різдвяний час для більшості з нас — це пора радості. Як і за традиціями інших народів, — це родинне свято, що його люди бажано святкувати в оточенні своїх найближчих. Але сьогодні є багато людей у всьому світі, які і також в українській громаді, яким не пощастило і для якого Різдво зовсім не приносить радості. Між такими знаходяться хворі, каліки, бездомні, старші віком, приковані до помешкання із-за фізичної несправності, ув'язнені, ті, які в жалобі, безробітні, самотні...

Як допомогти людям, які знаходяться у такій прикрій ситуації? Тут принцип братерства, на якому ґрунтуються всі братерські організації, повинен бути приміненний у повній силі.

Ось деякі пропозиції як приміненні в цій порі року братерську діяльність до потреб членів української громади. Кожний союзовий Відділ і їхні члени можуть переводити різного роду діяльність, допомагаючи нашим потребуючим. А різдвяним час, це саме

Андрій Воробець
координатор братської активності УНС.

З ЛІСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ГЕТЬ, ДУМИ ПОГАНІ

Мене неймовірно вразила вістка про самогубства пенсіонерів, яка, як подає преса, з кожним роком зростає. Мої слова вже не прочитано, але ж відійшли у вічність, але ж може прочитають ті, що задумують це вчинити, але ще з нами переживають і сум, і тугу, і радість, і такі застановають задумуються над своїм наміром самочинно припинити своє життя.

Життя, яке дане нам нашим Творцем, крім того, що дане нам виконати свій обов'язок серед свого народу, серед людства, воно само по собі в кожній особі нашого буття — дитинство, юність, зрілий вік, старість — має так багато різних завдань для кожного з нас, так багато дає задоволення при досягненні і виконанні цих завдань, що просто нема місця на задумування над самогубством. З приповідкою „старість — не радість“ не погоджуюсь. Стара людина, маючи великий досвід з пройденого життя, може так багато дати корисного і своїм дітям, і суспільству. Багато є мож-

ливостей, в міру своїх сил і здоров'я, зробити ще щось корисне.

А втім, зараз все людство, а разом з ним і наша батьківщина, переживають такі події, що хіба не цікаво побачити куди, яким шляхом підуть такі бурхливі події. Наш нарід пробуджується, рішуче стає на шлях здобуття волі, незалежності. А ми тут в достатках, на повній волі, при великих можливостях раптом впадаємо в депресію і самочинно кічаємо з життям. І для своїх дітей і для громади завжди можна щось таке зробити. Людина живе не тільки для себе. Не вимагаймо вєсь час лише чогось для себе, намагаймося самі щось дати. Не будьмо егоїстами, не тікаймо від життя тому, що воно не таке, як би хотілось. Подумаймо, — як сприймають наші діти такий малодушний, негідний людський вчинок? Тримаймося і в старості мужньо до кінця свого життя!

Н.Л.М.
Філадельфія, Па.

З Різдвом Христовим та з Новим Роком

дай Вам Боже, щоб Вам все була

легка робота, в хаті охота,

щоб Вас минало горе, турбота,

щоб Вас минало, не турботало,

щоб в Вашій хаті, щастя сідало,

щастя сідало на помідання,

чесне хотіння, чисте сумління!

(Закінчення на ст. 6-й)

Мирослав Семчишин

БЕЗВАРТІСНИЙ ЗАКОН ПРО ДЕРЖАВНУ МОВУ В УКРАЇНІ

В історії союзовської України і безлічі тих жахливих експериментів на живому тілі українського народу, які він пережив за сімдесят років під владою молота і серпа, 1989 рік залишиться однією, особливою подією, подією: проголошенням закону про надання українській мові статусу державної мови. На десятій сесії Верховної Ради СССР в дні 5-го — 6-го жовтня ц.р. прийнято „Закон про мови в українській ССР“, закон, який „забезпечує українській мові статус державної з метою сприяння всебічному розвитку духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної майбутності“.

Прийняття цього закону — це дуже цікавий і вимовний документ того, як здійснюється в Україні перебудова та як проходить боротьба патріотичних прогресивних сил з пережитками і примарами застійних років сталіно-брежнєвської тиранії, що довела наш край і народ до справжньої руїни — матеріального і духовного життя. Найбільше грізним симптомом цього стану, в якому опинилася Україна в період перебудови, стала справа української мови, яку зведено до ролі „наймицкія у своїй хаті“... Рятувати українську мову і привернути належні їй

права, та надати їй статус мови державної, взялись передові письменники, які ще в жовтні 1987 року на пленумі Спілки Письменників України (а виголошено тоді 20 доповідей!) поставили вимогу проголосити українську мову державною.

Минув рік, але апарат тодішнього генсека В. Шербицького не поспішав піти назустріч взяти оцю вимогу під розгляд і створила три постійні комісії для випрацювання відповідного проекту та юридично-конституційного закріплення мовного статусу української мови як державної.

В лютому ц.р. в Києві засновано Т-во Української Мови ім. Шевченка, яке як відомо, розгорнуло широку акцію на мовному фронті і очевидно підтримало заходи Верховної Ради щодо надання українській мові статусу державної.

Після восьми місяців комісія закінчила свою працю і в вересні ц.р. Президія Верховної Ради проголосила „Проект закону про мови в Українській ССР“, бо таку саме формулу придумано для визначення атрибутів чи якогось узаконення української мови як державної. Іншими словами, за Проектом закону про мови, йдеться не про єдину українську мову. Її поставлено в один ряд з іншими мовами, вживаними на території України. Проект викликав всебічну аналіз і критику окремих статей, а втім і самого формулювання закону. Письменники, філологи, юристи, представники творчої інтелігенції понад усякий сумнів ствердили, що в окремих статтях проекту багато „щипів і пролазок“ для доволіного їх тлумачення і з користю для ворогів української мови. На адресу мовної комісії Верховної Ради посилались листи-заяви з пропозиціями змін, уточнень чи доповнень, і думалося, що вони знайдуть підтримку в авторів проекту. Але драма, „щипи і пролазки“ виявились небезпечними дірами крізь які вороги запропонованого закону могли втиснути своє

власне розуміння державності української мови, свої поправки-доповнення і наскрізь шкідливі інтерпретації.

Бо ось, коли 5-го — 6-го жовтня прийшло до обговорення проекту на форумі Верховної Ради і виявилось, що і цей проект, в першій основній версії, без будь-яких доповнень чи змін, не пройде. Найбільше ударило, під час обговорення проекту, патріотів і захисників української мови мали з його ворогами за статтю закону, яка управляє російську мову як мову міжнаціонального спілкування. Її подано в дуже заплутаній редакції, з якої важко було збагнути, чи йдеться тут про міжреспубліканське спілкування (проти чого ніхто не виступав) чи про взаємини між громадянами і між різними національними меншинами на території України. З виступів несприхлих законової членів Ради (а це очевидно люди типу Шербицького чи Леоніда Кравчука) виходило, що під „міжнаціональним спілкуванням“ треба розуміти не тільки спілкування з окремими республіками, що є в складі СССР, але й суспільні і приватні взаємини між громадянами в кордонах України. А висновок з цього такий, що оця сама стаття не те що усуває російськомовне насильство в Україні, але фактично скріплює його, бо українська мова даліше не буде першою в Україні. Хитро і підступно, в ім'я „гуманності і демократизму“, згадана стаття закону захищає не тільки українську але й інші мови, якими користуються на території Української ССР, отже російську, польську чи інші меншини, і дає право кожному громадянину вибирати мову урядового спілкування, а що важливіше мову навчання своїх дітей. В цьому останньому випадку закон закріплює горезвісний хрещовський закон з 1959 року, що став був чи не найсильнішим інструментом саморуйнування деяких областей України...

Закінчення буде.

